

▶ Nincho เริ่มรำรำ

การรำรำ “คาจุระ”

พิธีกรรมสำคัญของชินโต

| กนิษฐา มัทสุโอะ |

ในวันที่ 17 สิงหาคมที่ผ่านมา ผู้เขียนมีโอกาสดูชมการรำรำ “นินโจโม” หนึ่งในการรำรำ “คาจุระ” ดั้งเดิม ที่ศาลชิโมะโกะเรียว ไมโกะไกกันจากพระราชวังเกียวโตมา ก่อนขึ้นรำรำบนเวทีที่ศาลไมโคเดง ผู้รำรำ นักร้อง และนักดนตรีซึ่งเป็นผู้ชายทั้งหมด ต้องรับน้ำชำระล้างมือ จากพระชินโตเพื่อปิดเป่าสิ่งไม่ดีงามก่อน จึงขึ้นไปนั่งเรียงรายกันตามตำแหน่ง กัมศิระระต่ำจรดพื้นเวทีระหว่างที่พระชินโตในศาลเอก (ฮงเดง) ทำพิธี และสวดมนต์เสริจจึงค่อยเริ่มการแสดง

“นินโจโม” แตกต่างกับการรำรำ “คาจุระ” ที่เคยชมมาอย่างสิ้นเชิง เริ่มจาก การย่างเดินของ “นินโจ” หรือ “หัวหน้าคณะ” ไปที่หน้าเวทีอย่างช้า ๆ มือหนึ่งถือกิ่งซากากิ (คามิเลีย) ที่ตรงเกือบ ๆ ปลายกิ่งมีห้วงกลมเหมือนกระจกหนึ่งในสัญลักษณ์สำคัญของชินโต เปลี่ยนเสียงนักร้องเทพเจ้า ก่อนที่จะเรียกนักดนตรี (ฮายาชิคาตะ) นักร้อง (อุตะอิคาตะ) ให้ทดสอบการแสดงทีละคนๆ หลังจากทุกคนผ่านการทดสอบ นินโจก็จะกลับไปด้านหลังเวที ปลดแขนเสื้อสีขาวด้านนอกให้เห็นเสื้อสีน้ำเงินข้างใน ออกมาที่เวทีเพื่อรำรำอีกรอบ การรำรำเป็นจังหวะตามเสียงดนตรี และเนื้อเพลงที่นักร้อง ๆ ยกขาข้าง หนึ่งชูกิ่งซากากิขึ้นท่วมหัว ก่อนที่จะโค้งตัวลงด้านล่าง และยืนตรงกางแขนออกสองข้าง ดูสง่างาม เป็นเช่นนี้ตลอดการรำรำซึ่งรวมทั้งสิ้นหลังขึ้นจนลงเวทีก็เกือบ 2 ชั่วโมงเต็ม ๆ ได้ เล่นเอาผู้ชมที่แค่มาแวะดูกลับกันก่อนหลายราย

“คาจุระ” มีรากฐานมาจากคำว่า “คามุคุระ” (神座) แปลตรงตัวได้ว่า “ที่ประทับของ เทพเจ้า” เป็นการอัญเชิญดวงวิญญาณของเทพเจ้าเข้ามาในพิธี เดิมทีเรียกกันว่า “คามิ อาชิบิ” หรือ “การละเล่นของเทพเจ้า” เชื่อกันว่า

▲ นักดนตรีรับน้ำชำระล้างมือก่อนขึ้นเวที ที่ศาล Shimo Goryo

มาจากตำนานเทพเจ้าที่ถูกบันทึกไว้ในหนังสือ “นิฮอนโชะกิ” และ “โคะจิกิ” ตำราประวัติศาสตร์เก่าแก่ที่สุดที่เริ่มจากกำเนิดประเทศญี่ปุ่น

เมื่อ “อะมาเทราสุ” เทพเจ้าแห่งแสงอาทิตย์ ผู้สร้างประเทศได้เข้าไปแอบในผาหิน “อาเมะโนะอิ วาโตะ” ทำให้แสงมืดมิด ธัญญาหารเสียหาย ผู้คนลำบากทุกย่อมหญ้า เทพ “อาเมะโนะอุสุเมะ” จึงชวนเทพเจ้าองค์อื่น ๆ มารำรำทำเพลงเชิญชวนให้

“อะมาเทราสุ” ออกมาจากถ้ำได้สำเร็จ ผู้ที่สืบตระกูลจาก “อะมาเทราสุ” โดยตรงคือ จักรพรรดิ ส่วนเทพ “อาเมะโนะอุสุเมะ” และ “สายุเมะ” ถูกหลานกลายมาเป็นคนในตระกูลที่มีเวทย์มนต์ สามารถจัดพิธีกรรมในราชสำนัก ทุกวันนี้สำนักพระราชวังยังคงจัดพิธีกรรมด้วยการรำว่า “คาจุงะ” ทุก ๆ เดือนพฤศจิกายนในพิธี “นิอินาเมโส” หรือพิธีขอบคุณเทพเจ้าหลังเก็บเกี่ยวในฤดูใบไม้ร่วง

“คาจุงะ” ที่เริ่มจากสำนักพระราชวังนี้ ต่อมาได้แพร่หลายไปตามศาลชินโตใหญ่น้อยทั่วประเทศ จึงมีการแยกประเภทของคาจุงะไว้ 2 แบบด้วยกัน “มิกาจุงะ” หมายถึง คาจุงะดั้งเดิมที่จัดทำเฉพาะในราชสำนักเป็นหลัก และ “ซาโตะคาจุงะ” คาจุงะที่แต่ละท้องถิ่นจัดทำขึ้น มีอาภรณ์ เนื้อร้อง จังหวะเพลงแตกต่างกันไป แต่ต่างก็มีวัตถุประสงค์ เพื่ออัญเชิญดวงวิญญาณของเทพเจ้ามาในพิธี

ชินโตไม่มีคัมภีร์ หรือพระไตรปิฎก เช่น คริสต์ศาสนา หรือพุทธศาสนาของไทยเรา แต่เป็นความเชื่อที่ถ่ายทอดกันมาในหมู่ผู้คนจากโบราณกาลถึงปัจจุบัน เกี่ยวพันโดยตรงกับสังคมเกษตร ซึ่งล้วนขึ้นอยู่กับธรรมชาติทั้งนั้น พลังจากธรรมชาติบันดาลให้ผู้คนมีธัญญาหารสมบูรณ์ได้ และพลังเดียวกันนี้ยังสร้างภัยพิบัติด้วยเช่นกัน ผู้คนแต่โบราณกาลจึงเชื่อว่าปรากฏการณ์ธรรมชาติทุกอย่างเกิดจากเทพเจ้าทั้งนั้น ไม่นานนักการสร้างเสาโทริอิ

▲ หนึ่งในนักดนตรีคนหนึ่งถูก Nincho เรียกไปทดสอบวงยุยและให้ผ่าน

ศาล เพื่อเป็นที่สถิตย์ถาวรของเทพเจ้า ตามมาด้วยการจัดเทศกาล และรำว่าขอพรก็เกิดขึ้นทั่วทุกหนทุกแห่ง เทพเจ้าของชินโตไม่ได้มีองค์เดียว แต่มีเทพเจ้าภูเขา แม่น้ำ ลำคลอง ผาหิน น้ำตก และแม้แต่จักรพรรดิ ชุนนาง นักรบ ที่มีตัวตนทำความดีในอดีต เมื่อวายชนม์ไป ผู้คนก็อันเชิญดวงวิญญาณมาประดิษฐานขอพร จึงมีทั้งศาลที่ขลังด้านการศึกษา การค้าขาย การเดินเรือ การเย็บปักถักร้อย การแสดง ฯลฯ ขึ้นแตกต่างกันไปตามเทพเจ้านั้น ๆ คนญี่ปุ่นรวม ๆ เรียกการนับถือเทพเจ้านานาชาติของพวกเขาว่า “ยะโฮโยโรสุโนะคามิ” (เทพเจ้าแปดล้านองค์)

ในความหมายข้างต้น ชินโตไม่ใช่ศาสนา แต่เป็นการดำเนินชีวิต เป็นปทัสถานทางสังคม ภายใต้อาณาเขตที่ถือว่าต้องเคารพเทพเจ้า=ธรรมชาติ ศาลชินโตใหญ่ ๆ มักห้อมล้อมไปด้วยป่าที่ไม้ยืนต้นใหญ่ ๆ หลายต่อหลายศาลทำนุบำรุงภูเขาใกล้ ๆ ด้วย ถือว่าภูเขานั้น ๆ คือร่างทรงของเทพเจ้า ศาลที่คุมาโนะถือน้ำตกเป็นเทพเจ้า เป็นต้น เทศกาลประจำปีแต่ละศาลจัดขึ้น คือสื่อกลางที่เชื่อมผู้คนรอบ ๆ เข้ากับเทพเจ้า ในขณะที่ผู้คนก็มักมาคารวะเทพเจ้ากันทุกครั้งที่มีการเกิดใหม่ เด็กโตครบ 3, 5 และ 7 ปี แต่งงาน เข้าเกณฑ์ปีซง (ยากุโดชิ) ฉลองปีใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ เปิดร้าน เป็นต้น พระชินโต จึงไม่ใช่ผู้ทรงศีลเหมือนพระสงฆ์ในพุทธศาสนา

▲ Nincho ก้าวเดินไปหน้าเวทีก่อนกล่าวบิสาการเทพเจ้า

▲ กังสากาก็มีห้วงด้านปลายกิ่ง

▲ ยกพางหนึ่งมือสองข้างทางออก

แต่เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอด และเชื่อมโยงผู้คนกับเทพเจ้าผ่านพิธีกรรม ผู้ที่จะทำหน้าที่ดังกล่าวได้จะต้องเป็นผู้ที่รักความสะอาด ทั้งร่างกาย และจิตใจ ด้วยเหตุผลนี้เองที่ทำให้หน้าที่แรก ๆ ของพระหรือมิโกะในศาลชินโตทุกศาล

▲ นักดนตรีโบลี้อหลอม ๆ สวมหมวกดำ

▲ ศาล Shimo Goryo ตั้งอยู่ริมถนน Teramachi-douri ไปไกลจากพระราชวังเกียวโต

▲ Miko-san ที่ศาล Sumiyoshi-taisha รำ Kagura จัดเป็น "Sato-kagura"

ยามเช้า คือการกวาดลานศาล เช็ดดูทำความสะอาดทุกซอกทุกมุม เช่นเดียวกับผู้คนทั่วไป ที่จะไปรับพรหรือพลังจากเทพเจ้าก็ต้องแต่งตัวสะอาด ปฏิบัติตนถูกต้อง ไม่เป็นที่รังเกียจของเทพเจ้าด้วย

“มิกะจุงะ” ในราชสำนักแยกเป็น 3 บทใหญ่ ๆ เริ่มจากการต้อนรับเทพเจ้า (คามิมุคาเอะ) การละเล่นของเทพเจ้า (คามิอาโซมิ) และการส่งเทพเจ้า (คามิโอะคุริ) ส่วนใหญ่จะกินเวลาตั้งแต่พลบค่ำถึงเช้า เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบไปด้วย ขลุ่ยคางุระ ขลุ่ยฮิโรริกิ จะเข้วาโคะโตะ นักดนตรีสวมหมวก “อิคัง” ใส่เสื้อหลวม ๆ ผู้รำรำ (ไมอิบิโตะ) จะมีอาภรณ์ แตกต่างกันไปตามชนิดของการรำรำ สำหรับนินโจไมนั้น นินโจจะสวมอาภรณ์ “โซะกุโท” ดังขุนนางสมัยเฮอัน มีเสื้อคลุมสีขาวทับอีกที สวมหมวกเคนเอ คาคตาบยาวไว้ที่รอบเอว มือถือกิ่งซากากิ (คามิเลีย) เดิมที่จะชมได้เฉพาะในราชสำนักเท่านั้น ปัจจุบันหาชมได้ที่ศาลใหญ่ ๆ บางแห่งที่ ได้รับถ่ายทอดมาจากราชสำนักอีกที การรำรำก็ถูกย่อให้สั้นลง

“ซาโตะคางุระ” ถูกปรับแต่งมาจาก “มิกะจุงะ” อีกทีหนึ่ง โดยมีสำนักใหญ่ ๆ จากศาลอิเสะจินกู ศาลอิวาไมฮาจิมังกู ศาลสุมิโยชิ ศาลอิซุโมะ ฯลฯ เป็นผู้ถ่ายทอดที่สำคัญ ส่วนใหญ่จะใช้มิโกะหญิงสาวโสด ในเสื้อขาว กระโปรงแดง เป็นผู้รำ มือถือกระดิ่งซุซุ ถือเป็นการรับส่งพลังจากเทพเจ้าให้กับผู้ที่มาขอพร “ซาโตะคางุระ” ที่ดัง ๆ ก็เช่น “ยุดาเตะ” ใช้ก้านซากากิแช่ลงไปนในกระถมน้ำร้อนแล้วสะบัดโดยเร็ว และแรง เชื่อกันว่าช่วยอำนวยพรให้มีอายุรณะยั่งยืน ส่วนการรำรำ “อิวามิกะจุงะ” ตำรับของจังหวัดซึมาเนะนั้น เป็นการรำรำเสมือนแสดงละครจากตำนานเทพเจ้า ทั้งตื่นเต้นเร้าใจ และสนุกสนาน ผู้รำส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ทั้งดนตรี อาภรณ์ และอุปกรณ์ในการรำรำอลังการมาก

ช่วง 2 ปีแรกที่โคโรนาไวรัสสายพันธุ์ใหม่ระบาด ศาล และท้องถิ่นหลายแห่งพากันระงับเทศกาล และพิธีกรรมไปตาม ๆ ทำให้หาชม “คางุระ” ได้ยาก ปีนี้ผู้คนเริ่มเข้าใจว่าแม้จะมีผู้คนมากมายแต่หากเป็นที่โล่ง ทุกคนสวมหน้ากากอนามัยป้องกันพร้อม โอกาสที่จะแพร่หรือรับเชื้อก็จะลดน้อยลง เทศกาลพิธีกรรม และคางุระจึงค่อย ๆ กลับมาให้ชมกัน มากขึ้น

ทุกวันที่ 17 สิงหาคม เวลา 19.00 น.เป็นต้นไป นักท่องเที่ยวก็สามารถไปชมการรำรำ “นินโจไม” คางุระในราชสำนักได้ที่ศาลชิโมะโกะเรียวริมถนนเทรามาจิในกรุงเกียวโตกันได้ (ไม่มีค่าเข้าชม) แต่ขอให้รักษาความสงบคะ

▲ Miko-san ของศาล Sumiyoshi-taisha ประดับกิ้งก้านบนศีรษะ

▲ คน- Kagura กำลังทำท่าความเคารพชินริทสึ

